

Nr 46.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om vidgat skydd i vissa avseenden för i militärtjänst under fredstid ianspråktagen personal.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 152 i första kammaren av herr *Werner m. fl.* samt nr 448 i andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag till vidgat skydd för i militärtjänst under fredstid ianspråktagen personal, i de olika avseenden som i motionerna angivits.

Beträffande de olika avseenden, i vilka skyddet för nämnda personal borde vidgas, anför motionärerna sammanfattningsvis att det synes vara oundgängligt »att samhället utan dröjsmål ikläder sig ett vidgat ansvar mot den i militärtjänst ianspråktagna personalen, både vad det gäller att söka skydda människomaterialet från fysiska skador och från ekonomiska eller andra följder av under tjänsten iråkade olyckshändelser eller sjukdomar och slutligen mot de oerhörda risker i form av skadeansvar av juridisk och ekonomisk natur, som uppenbarligen kan avkrävas den värnpliktige vid oavsiktligt vållande till skada mot annan».

Beträffande de skäl motionärerna anført till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas nedan, hänvisa till motionerna. En redogörelse för det i motionerna särskilt omnämnda skadeståndsmålet lämnas även i Nytt juridiskt arkiv Avd. I 1952 Notiser A 27.

Arbetarskyddslagstiftningen och den militära personalen.

Motionärerna framhåller, att den som fullgör militär tjänstgöring löper stora risker för fysiska skador, och anför att samtidigt som den allmänna lagstiftningen utvecklats till ett allt fullständigare skydd mot olycksfall i arbete visar det militära området ännu svåra brister härutinnan.

Gällande huvudförfattning på arbetarskyddets område är *arbetarskyddslagen den 3 januari 1949*. Arbetarskyddslagen äger enligt huvudregeln i 1 § tillämpning å varje rörelse eller särskilt arbetsföretag, vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning. I lagen förstås med arbetstagare envar, som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse såsom särskild företagare.

¹ Bihang till riksdagens protokoll 1954. 9 saml. 2 avd. Nr 46.

I arbetarskyddslagen ges bl. a. allmänna föreskrifter om åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall, vissa särskilda bestämmelser om arbetstiden och dess förläggning och om minderårigas och kvinnors användande i arbete, bestämmelser om samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare för åstadkommande av sunda och säkra arbetsförhållanden å arbetsplatsen samt bestämmelser om vissa skyldigheter för tillverkare och försäljare beträffande skyddsanordningar.

I anslutning till arbetarskyddslagen har utfärdats kungörelsen den 6 maj 1949 med föreskrifter angående tillämpningen av arbetarskyddslagen (*arbetarskyddskungörelsen*). Kungörelsen innehåller bl. a. stadganden om förhandsgranskning av arbetslokaler m. m., föreskrifter om vissa hygieniska anordningar och om åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall.

Tillsynen å efterlevnaden av arbetarskyddslagen och arbetarskyddskungörelsen utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionens befattningshavare och kommunala tillsynsmän. Inspektionens befattningshavare utgöres av yrkesinspektörer och dem underordnad personal. Konungen må därjämte förordna, att tillsynen å visst slag av verksamhet skall, med fritagande helt eller delvis av nämnda befattningshavare och tillsynsmän, utövas av specialinspektörer.

Arbetarskyddslagstiftningen är ej generellt tillämplig på statens verksamhet. Sådan statens verksamhet som är direkt hänförlig till rörelse anses dock inbegripen under lagen. Jämväl å viss liknande verksamhet anses lagen tillämplig, exempelvis den som utövas av statens järnvägar, statens vattenfallsverk och televerket. Statens allmänna förvaltning och rättsskipning — den egentliga tjänstemannaverksamheten — inbegripes däremot icke under lagen. Såsom exempel å sådan verksamhet kan nämnas rättsväsen, fångvård, skatteväsen, tulltjänst, lantmäteriväsen och den egentliga militärtjänsten. Vidare är att märka, att lagen enligt huvudregeln över huvud icke gäller sådant arbete som utföres av värnpliktig. Värnpliktiga är nämligen icke att anse som arbetstagare i lagens mening. Enligt särskild undantagsbestämmelse är lagen dock tillämplig å arbete, som värnpliktig i denna sin egenskap utför under sådana förhållanden, att lagen skulle ägt tillämpning därå, om arbetet utförts av arbetstagare för arbetsgivares räkning.

1938 års *arbetarskyddskommitté*, vars förslag ligger till grund för gällande arbetarskyddslag, anförde i avgivet betänkande år 1946 (SOU 1946: 60) att arbetarskyddslagen med hänsyn till de speciella förhållanden, varunder den militära verksamheten utövas, icke kan tillämpas generellt på denna verksamhet. Den egentliga militärtjänsten, som väsentligen omfattar den militära utbildningen och därmed sammanhängande övningar och arbeten av olika slag, torde enligt kommittén icke lämpligen kunna inbegripas under lagen. Lagen borde emellertid gälla allt sådant inom försvarsväsendet förekommande eller under militär förvaltning stående arbete, som väsentligen

bedreves på samma sätt som civilt arbete av motsvarande slag. Genom denna begränsning till arbete av civil natur komme sådant arbete, som vore att hänföra till militär övning, att icke inbegripas under lagen. Emellertid inginge i eller förekomme i samband med militära övningar åtskilliga slag av arbete, exempelvis befästnings-, byggnads- och anläggningsarbeten, vilka i fråga om anordning och bedrivande vore fullt jämförbara med civila arbeten av motsvarande slag. Det hade därför inom kommittén ifrågasatts huruvida icke lagen borde vara tillämplig jämväl å nämnda slag av arbete. Detta torde dock, anförde kommittén vidare, enligt dess mening komma att stöta på vissa svårigheter, ej minst ur kontrollsynpunkt. Kommittén föreslog därför, att från lagens tillämpning undantoges militär övning samt att däri inbegreps sådant arbete för militär utbildning, som bedreves i samband med dylik övning, och detta även om arbetet bedreves på samma eller liknande sätt som civilt arbete av motsvarande slag. Kommittén anförde vidare beträffande den omfattning, i vilken lagen borde vara tillämplig å de värnpliktiga, bl. a. följande:

Det förekommer att värnpliktiga, särskilt icke-vapenföra och vapenfria, i ganska stor omfattning användes till arbete, vilket bedrivs på samma eller liknande sätt som civilt arbete av motsvarande slag. Sålunda användes nämnda värnpliktiga till bland annat expeditions-, handräcknings- och sjukvårdstjänst men även till civilt arbete vid till regementsförläggning hörande verkstäder, kök, tvättinrättning eller vedgård eller till hus- och vägbyggnadsarbete. Vapenfria värnpliktiga sysselsattes dessutom ej sällan med arbete i civil tjänst, exempelvis hos domänverket eller vattenfallsstyrelsen, i vilket fall de vanligen användes till skogsavverkning, stolpimpregnering o. d. Även vapenföra värnpliktiga kan under sin värnpliktstjänstgöring användas till arbete i verkstad, kök o. d. De värnpliktiga är vid utförande av berörda slag av arbete utsatta för samma risker för ohälsa och olycksfall som civila arbetstagare i motsvarande sysselsättning, och kommittén anser därför, att även dylikt arbete som utföres av värnpliktig personal bör vara inbegripet under lagen. Den föreslagna lagens tillämpning å arbete som utföres av värnpliktig förutsattes emellertid, liksom beträffande militärt arbete utfört av andra, vara begränsad till sådant arbete, som i allt väsentligt bedrivs på samma sätt som civilt arbete av motsvarande slag.

I *propositionen med förslag till arbetarskyddslag* (1948:298) anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, bl. a., att när den anställda militära och civilmilitära personalen uppenbarligen måste betraktas som arbetstagare, arbetarskyddslagen borde anses omfatta arbete av dylik personal, vilket utföres i rörelse eller vid särskilt arbetsföretag, exempelvis under tjänstgöring vid en till försvaret hörande fabrik eller verkstad. Beträffande såväl den anställda som den värnpliktiga personalen borde emellertid beaktas, att den egentliga militärtjänsten icke lämpligen torde kunna inbegripas under lagen. Om exempelvis ett brobyggnads- eller befästningsarbete utfördes såsom militär övning, borde lagen sålunda icke anses tillämplig å detsamma.

Andra lagutskottet, som hade att behandla förutom propositionen också en i anledning av densamma väckt motion med yrkande att lagen skulle äga tillämpning jämväl å hl. a. den statliga egentliga förvaltningsverksamheten, yttrade i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 62 bl. a.: »Utskottet anser självfallet icke att i arbetarskyddshänseende böra uppställas mindre krav beträffande den statliga och kommunala förvaltningsverksamheten än i fråga om annan verksamhet, men utskottet utgår från att samma resultat skall kunna uppnås genom samarbete med arbetarskyddsorganen, som om arbetarskyddslagen erhöle tillämplighet på förevarande område. Utskottet vill kraftigt understryka departementschefens uttalande att han förutsatte att såväl statliga som kommunala myndigheter skulle låta sig angeläget vara att samråda med tillsynsorganen så snart behov därav kunde anses föreligga.»

Vissa bestämmelser i arbetarskyddslagen är indirekt av betydelse även för den militära verksamheten. Varje tillverkare, försäljare och upplåtare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning skall enligt 45 § arbetarskyddslagen tillse, att sådan anordning vid avlämnandet är försedd med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall. Denna bestämmelse är, framhöll kommittén, allmängiltig och gäller sålunda även vid leverans av maskin eller annan anordning, som är avsedd att brukas i militär verksamhet.

Arbetarskyddslagstiftningen har på det militära området en viss motsvarighet i där gällande *säkerhetsbestämmelser*.

Säkerhetsbestämmelser för eldvapen och tillhörande ammunition, sprängmedel och tändmedel, minor och handgranater jämte annan militär materiel utarbetas regelmässigt innan materielen utlämnas för bruk på trupp.

Sådana och andra säkerhetsbestämmelser är för varje försvarsgren sammanförda i en särskild *säkerhetsinstruktion*. Säkerhetsinstruktionerna fastställas av Kungl. Maj:t. Bestämmelserna i säkerhetsinstruktionen gäller för utbildningen i fred och i viss mån under beredskaps- och krigstillstånd. För vissa begränsade områden gäller särskilda säkerhetsinstruktioner.

Till belysning av säkerhetsinstruktionernas innehåll lämnas här nedan vissa uppgifter om säkerhetsinstruktionen för armén.

Säkerhetsinstruktionen för armén innehåller dels allmänna bestämmelser, gällande alla eldvapen och all ammunition, dels särskilda bestämmelser för de särskilda slagen av eldvapen och ammunition. I säkerhetsinstruktionen ingår ej bestämmelser för det exercismässiga handhavandet av materielen. Sådana bestämmelser finns i särskilda reglementen och instruktioner.

I säkerhetsinstruktionen för armén framhålles, att det icke är möjligt att ge sådana bestämmelser, att alla risker vid utbildning med och handhavande av vapen och ammunition undanröjes. Därför åligger det var och en att an-

måla sådana iakttagelser eller händelser, som bedömes böra föranleda ändring av eller tillägg till säkerhetsinstruktionen, samt att ingripa, då så från säkerhetssynpunkt bedömes vara påkallat, även om alla föreskrivna säkerhetsåtgärder är vidtagna. Vid övning kan utses särskild säkerhetschef. Denne kan få sig underställd särskild säkerhetspersonal, såsom säkerhetskontrollanter och säkerhetsposter. Om olyckshändelse av större omfattning inträffat bestämmer chefen för armén om utredningen skall omhändershas av regementschef eller överlämnas till en skadekommission. Kommissionen äger rätt att enligt eget beprövande tillkalla speciell expertis, varvid dock i tveksamma fall chefens för arméns tillstånd först skall inhämtas. Vid olyckshändelser med krut, sprängämnen, tändmedel, eldfarliga oljor e. d. skall i regel kontakt tas med sprängämnesinspektionen.

Ersättning till skadad värnplikting.

Ersättning enligt militärsättningsförordningen.

Genom militärsättningsförordningen¹ tillförsäkras den värnpliktinge under tjänstgöring å tid, då riket icke befinner sig i krig, vid skada till följd av olycksfall samt eljest vid sjukdom ersättning av staten för erforderliga kostnader för läkar-, tandläkar- eller sjukhusvård och av läkemedel även som för nödiga utgifter för resor. Med läkarvård likställs sjukgymnastik eller eljest behandling med bad, massage, elektricitet eller hetluft eller annan därmed jämförlig behandling, som meddelas efter läkares föreskrift. Ersättning skall ock utgå för erforderliga kostnader för särskilda hjälpmedel till lindrande av menliga följder av olycksfallet, såsom kryckor, konstgjorda lemmar och glasögon. I nu nämnda hänseenden utgår full ersättning för kostnaderna.

Den skadade kan vidare vara berättigad till sjukpenning eller livränta. Har olyckstillfället medfört sjukdom, som varat mer än två dagar efter dagen för olycksfallet, utgives från och med dagen efter sistnämnda dag sjukpenning så länge sjukdomen förorsakar förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av denna med minst hälften. Har olycksfallet efter upphörande av därav förorsakad sjukdom medfört under längre eller kortare tid bestående förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av denna med minst en tiondel, utgives livränta under tiden till den skadade. Är skadad till följd av olycksfallet under längre tid ur stånd att reda sig själv, förhöjes honom tillkommande sjukpenning eller livränta under tiden med vårdbidrag.

¹ KF den 2 juni 1950 om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring (militärsättningsförordning); ändringar SFS 1953:256, 1953:672 och 1954:460.

Av betydelse i fråga om sjukpenning och livränta är särskilt sättet för fastställandet av och storleken av de belopp, med vilka sjukpenning eller livränta utgår. Under andra världskriget befanns de belopp, som utgick i nämnda hänseenden, otillräckliga. Vid flera tillfällen vidtogs åtgärder för att förbättra ersättningsbeloppen till dem som skadats under militärtjänstgöring. Dessa åtgärder erhöll emellertid till väsentlig del karaktären av provisorier. Genom den nu gällande militärsättningsförordningen den 2 juni 1950, vilken trädde i kraft den 1 juli 1950, avsåg man att, efter en allmänare omprövning av ersättningsgrunderna på ifrågavarande område, åstadkomma en mera definitiv reglering.

Enligt den intill den 1 juli 1950 gällande kungl. förordningen den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring bestämdes sjukpenning och livränta till skadade värnpliktiga, i olikhet med vad som gällde enligt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete, efter vissa antagna årsförtjänster oberoende av den skadades civila sysselsättning och arbetsinkomst. Denna antagna årsförtjänst utgjorde vid tiden för ikraftträdandet av 1950 års militärsättningsförordning för värnpliktig i allmänhet, vilken icke tjänstgjort efter det kalenderår, varunder han fyllt 22 år, 1 764 kronor. Enligt militärsättningsförordningen bestämmes ersättningen däremot icke efter en sålunda antagen årsförtjänst utan göres beroende av den skadades civila sysselsättning och arbetsinkomst, därvid dock en viss minimiinkomst fastställes. Genom ändringen avsåg man enligt uttalanden under förarbetena att åstadkomma, att ersättningarna till skadade värnpliktiga skulle i princip utmätas så, att de bleve minst likvärdiga med ersättningar, som enligt olycksfallsförsäkringslagen tillkom skadade arbetstagare. Den årliga arbetsförtjänsten skall enligt 9 § militärsättningsförordningen beräknas i överensstämmelse med 9 § lagen om försäkring för olycksfall i arbete eller efter den 1 januari 1955 9 § lagen om yrkesskadeförsäkring. Dock skulle, enligt 9 § militärsättningsförordningen enligt dess lydelse vid ikraftträdandet den 1 juli 1950, den årliga arbetsförtjänsten för den som ådragit sig skada under värnpliktstjänstgöring icke beräknas till lägre belopp än 3 600 kronor, medan motsvarande minimibelopp enligt olycksfallsförsäkringslagen var 900 kronor. Minimibeloppet i militärsättningsförordningen höjdes från och med den 1 juli 1953 till 4 800 kronor. Från och med den 1 januari 1955 utgör minimibeloppen enligt militärsättningsförordningen 5 000 kronor och enligt lagen om yrkesskadeförsäkring 1 200 kronor.

Ehuru sålunda sjukpenning och livränta till värnpliktig — liksom till arbetstagare — göres beroende av den skadades civila sysselsättning och arbetsinkomst, utgår de dock icke med belopp, som fullt ut motsvarar den skadades förlorade arbetsförtjänst. Sjukpenningens storlek bestämmes av den sjukpenningklass, till vilken den skadade med hänsyn till sin årliga arbetsförtjänst är att hänföra, och utgår — från och med den 1 januari

1955 — med vissa i militärersättningsförordningen i särskild tabell angivna belopp, vilka överensstämmer med de belopp, som enligt lagen om yrkesskadeförsäkring skall utgå till arbetstagare. Vid fastställande av ersättningsunderlag för beräkning av livränta medräknas — likaså för tiden från och med den 1 januari 1955 — årlig arbetsförtjänst, som icke överstiger 7 200 kronor, till hela sitt belopp och den del av arbetsförtjänsten, som överstiger 7 200 kronor men ej 10 800 kronor, till tre fjärdedelar samt den del därav, som överstiger 10 800 kronor, till hälften. Överstiger den årliga arbetsförtjänsten 15 000 kronor, tages överskjutande belopp icke i beräkning. Livränta utgår sedan med viss närmare angiven del av ersättningsunderlaget, t. ex. vid hel förlust av arbetsförmågan med elva tolfedelar av ersättningsunderlaget.

I motionerna anföres särskilt, att den olycksfalls- eller sjukersättning, som den skadade kan erhålla enligt militärersättningsförordningens bestämmelser, i regel ställer sig oskäligt låg, enär de skadade, ofta ej mer än 20-åriga ynglingar, icke gärna kan grunda sina ersättningsanspråk på en förlorad tidigare existensbärande arbetsinkomst.

I *proposition nr 60 till årets riksdag* med förslag till lag om yrkesskadeförsäkring m. m. uttalade *föredragande departementschefen, statsrådet Sträng*, att det enligt hans mening inte kunde anses tillfredsställande att fastställa en livsvarig ersättning efter inkomstförhållandena vid olyckstillfället, om den skadade då, på grund av minderårighet eller icke avslutad yrkesutbildning, ej hade full lön i yrket eller kanske inte hade någon lön alls. I viss mån hade man, framhöll departementschefen, sökt råda bot härför genom regler om skälighetsprövning i yrkesutbildningsfallen och om uppräknning av arbetsförtjänsten för skadade som ej fyllt 21 år. Socialvårdskommittén, som utarbetat förslag till lag om yrkesskadeförsäkring, hade föreslagit nya, för de skadade förmånligare bestämmelser i dessa hänseenden. De föreslagna bestämmelserna vann, framhöll departementschefen, allmänt gillande under remissbehandlingen, och departementschefen godkände dem.

Andra lagutskottet hade i sitt utlåtande nr 22 till årets riksdag icke någon erinran mot förslaget. *Riksdagen* godkände utlåtandet.

De sålunda antagna bestämmelserna, vilka genom hänvisning i 9 § militärersättningsförordningen, enligt beslut av årets riksdag skall gälla jämväl värnpliktiga vid ersättning enligt militärersättningsförordningen, innebär för de värnpliktigas del från och med den 1 januari 1955 följande.

För värnpliktig, som vid tiden för skadans inträffande ej fyllt tjugufem år, skall den årliga arbetsförtjänsten vid bestämmande av ersättning för tid efter det han uppnår tjugufem års ålder beräknas till det belopp, vartill hans inkomst av förvärvsarbete skäligen kan, med hänsyn till arten av hans sysselsättning vid tiden för skadans inträffande, antagas hava kommit

att uppgå vid denna ålder, därest skadan ej inträffat. På motsvarande sätt skall, om den värnpliktige ej fyllt tju guett år, hans sannolika inkomst vid tju guett års ålder läggas till grund för bestämmande av ersättning till honom för tid mellan tju guett och tjugufem års ålder och, om den värnpliktige ej fyllt aderton år, hans sannolika inkomst vid aderton års ålder läggas till grund för bestämmande av ersättning till honom för tid mellan aderton och tju guett års ålder. Undergår den värnpliktige vid tiden för skadans inträffande yrkesutbildning, må den årliga arbetsförtjänsten icke bestämmas till lägre belopp än det, vartill hans inkomst av förvärvsarbete skäligen kan antagas hava uppgått, om han, därest skadan ej inträffat, vid denna tidpunkt avbrutit yrkesutbildningen och i stället ägnat sig åt dylikt arbete.

Utredning om vissa äldre livräntor.

Genom beslut den 14 mars 1952 uppdrog Kungl. Maj:t åt riksförsäkringsanstalten att verkställa utredning av frågan, huruvida icke compensation för stegrade levnadskostnader i en eller annan form borde beredas olika kategorier, som uppbyure ersättning i anledning av yrkesskada. I proposition nr 147 till 1953 års riksdag med förslag om förhöjda tillägg av statsmedel åt vissa ersättningstagare enligt olycksfallsförsäkringslagen m. m. uttalade föredragande departementschefen, statsrådet *Sträng*, att frågan borde ytterligare utredas och att han hade för avsikt att föranstalta om att en sådan utredning snarast komme till stånd. Genom skrivelse den 22 maj 1953 har Kungl. Maj:t sedermera uppdragit åt riksförsäkringsanstalten att fullfölja utredningsarbetet och därvid i första hand pröva frågan om en uppräknig av äldre livräntor på försäkringens bekostnad.

Ersättning utöver militärsättningsförordningen.

Såsom av den föregående redogörelsen för bestämmelserna i militärsättningsförordningen framgår utgår sjukpenning och livränta till värnpliktig i allmänhet med ett i förhållande till den förlorade arbetsförtjänsten reducerat belopp. Enligt *allmänna skadeståndsrättsliga regler* är den skadade däremot berättigad att av den som må vara skadeståndsskyldig gentemot honom utfå full ersättning för förlorad arbetsförtjänst, dock med avdrag för vad han må ha utfått enligt militärsättningsförordningen. Han kan därjämte äga anspråk på ersättning för s. k. ideell skada, såsom ersättning för sveda och värk samt lyte, i vilka hänseenden ersättning icke till någon del utgår enligt militärsättningsförordningen liksom för övrigt ej heller enligt lagen om yrkesskadeförsäkring. Jämväl i dessa hänseenden är den värnpliktige hänvisad att söka utfå skadestånd av den som enligt allmänna skadestandsregler kan vara ansvarig för skadan.

Därest skadeståndsskyldighet gentemot värnpliktig enligt allmänna regler åvilar icke staten men väl enskild person, befäl eller annan värnpliktig,

löper den skadade, framhåller motionärerna, risk att ej utfå vad sålunda tillkommer honom, om nämligen den till skadestånd dömd saknar förmåga att betala. Härigenom överlämnas, anför motionärerna, »åt den till invalid skadade att ensam bära sin börda — — — medan tvångsarbetsgivaren, staten, kronan, gått helt fri från varje skyldighet».

Att staten till en början oavsett eget skadeståndsansvar har att svara för viss ersättning, nämligen enligt militärsättningsförordningen, framgår av ovan lämnad redogörelse. Jämväl därutöver kan den värnpliktige emellertid i viss utsträckning erhålla rätt till ersättning av staten.

Allmänna bestämmelser om skadestånd i utomobligatoriska förhållanden finns i 6 kap. *strafflagen*. Beträffande dessa bestämmelsers innebörd må här anmärkas följande. För skadeståndsskyldighet erfordras i allmänhet, att det är fråga om skada å sak eller person, åstadkommen genom positiv handling. Jämväl ideell skada ersättes i viss utsträckning. Viktigast i detta hänseende är att ersättning utgår för sveda och värk samt lyte. Rätt till skadestånd föreligger endast, om uppsåt eller vållande ligger skadevällaren till last. När skadeståndsskyldighet föreligger, skall skadan i regel ersättas till sitt fulla värde. Jämkning kan ske på grund av medvällande från den skadelidandes sida liksom också när skadevällaren är otillräknelig eller underårig.

Enligt nu berörda regler kan skadad värnpliktig komma att tillerkännas skadestånd av annan person, befäl eller menig, som vållar honom skada.

En förutsättning för skadeståndsskyldighet är enligt huvudregeln i 6 kap. *strafflagen*, att den ansvarige själv uppsåtligen eller av oaktsamhet orsakat skadan. I enlighet därmed är svensk rätts ståndpunkt i princip, att någon *ansvarighet för annans vållande* — såsom ansvarighet för staten vid vållande av militär personal — icke erkännes. Undantag från denna princip har stadgats i *vissa lagar*, såsom i *sjölagen* beträffande redares ansvar, lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägsdrift beträffande ansvar för järnvägens innehavare och lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik beträffande bilägares ansvar.

För skada som uppkommit till följd av trafik med motorfordon som tillhör eller nyttjas av staten är reglerna i bilansvarighetslagen tillämpliga. Värnpliktig kan sålunda vara berättigad att utfå skadestånd av dels föraren, vanligen annan värnpliktig, och dels ägaren eller nyttjaren, d. v. s. staten. Förutsättning för skadeståndsrätt gentemot föraren är, att denne icke styrkt frånvaro av vårdslöshet, exculperat sig. Ägaren eller nyttjaren, d. v. s. staten, är skadeståndsskyldig, såframt han icke kan visa både att skadan icke för-

orsakats av bristfällighet å bilen och att föraren ej förfarit vårdslöst. Här föreligger sålunda bl. a. ett ansvar för annans, nämligen förarens, vållande.

Enligt *rättspraxis* utdömes emellertid i betydande omfattning skadestånd på grund av ansvar för annans vållande även där detta ej föranledes av särskilda lagbestämmelser.

Av särskild betydelse för värnpliktigs rätt till ersättning av staten för skada vid olycksfall är i fråga om denna praxis, huruvida de regler, som gäller till förmån för anställd som skadas genom olycksfall i arbetet, kan analogiskt tillämpas på värnpliktig. Till ett mellan privata parter slutet anställningsavtal anses höra, att arbetsgivaren skall svara ej blott för att material, arbetsredskap och arbetsanordningar är, såvitt på honom ankommer, felfria utan även för skada vållad av arbetsbefäl inklusive arbetsförmän eller av arbetare som betrotts med en ur synpunkten av skaderisk för kamraterna särskilt viktig post, t. ex. kranskötare. Däremot häftar arbetsgivaren ej för vållande av arbetare, som icke har anförtrotts en sådan för kamraternas riskabel arbetsuppgift.

Enligt svensk rätt är staten i regel icke ansvarig för skada genom befattningshavares handlingar, genom vilka staten uppträder såsom bärare av den offentliga makten, d. v. s. handlingar, som innebär utövning av ämbetsmyndighet eller som innefattar verkställighetsåtgärder i anslutning till ett myndighetsbeslut. Att denna regel emellertid är försedd med undantag framgår redan därav, att enligt det ovanstående ersättning utgår enligt militärerättningsförordningen i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Där mellan staten och den skadelidande före skadans inträffande bestod ett förhållande, som företer likhet med ett rättsförhållande mellan enskilda, anses mången gång av förhållandets natur följa, att staten skall ansvara för skada som vållats av dess personal, om motsvarande skulle ha gällt i det privata rättsförhållandet. I fråga om kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring genom vållande av befäl, har domstolarna tillämpat regler om skadeståndsskyldighet för arbetsgivare gentemot arbetare för skada som tillfogats arbetaren på grund av förmäns vållande. Därvid har utdömts skadestånd även där den vållande befälhavaren haft låg rang, såsom vicekorpral.

Skyldighet för värnpliktig att utge ersättning.

Värnpliktig är i allmänhet skadeståndsskyldig gentemot staten för *skada*, som han orsakar å *staten tillhörig egendom* genom uppsåt eller av vårdslöshet. För förlust av eller skada å egendom, som utlämnats under redogöransvar, kan ersättningsskyldighet inträda även om vårdslöshet ej föreligger.

Den som eljest skadar annans egendom är skadeståndsskyldig enligt motsvarande regler. I den mån den skadelidande har sin egendom försäkrad och

tar ut ersättning för skadan genom försäkringen kan den skadevållande bli avkrävd betalning enligt reglerna för försäkringsgivarens regressrätt. Sådan regressrätt föreligger enligt 25 § lagen om försäkringsavtal för förförsäkringsbolag mot den vållande vid sakförsäkring, därest den vållande framkallat försäkringsfallet uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet eller ock enligt lag är skyldig att utge skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke. Sakförsäkring medför sålunda ett visst skydd även för den skadevållande.

Enär staten ej har sin militära materiel försäkrad kan den skadevållande värnpliktige icke åberopa sig på sådana regler om regress som gäller vid sakförsäkring. En viss lindring av ansvaret har emellertid i enskilda fall åstadkommits på annat sätt. Kungl. Maj:t har under en följd av år av riksdagen bemyndigats att för kommande budgetår avgöra frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan på grund av förlust av eller skada å egendom tillhörig krigsmakten i den mån kronans fordran i det enskilda fallet icke överstiger 5 000 kronor. Därjämte har riksdagen efter förslag av Kungl. Maj:t i särskilda fall medgivit befrielse från ersättningskyldighet mot kronan.

Om värnpliktig orsakar *skada å annan person* är han liksom vid skada å sak i allmänhet skyldig att utge fullt skadestånd, om han orsakat skadan av uppsåt eller genom vårdslöshet. Enligt regler för vilka ovan redogjorts, bl. a. enligt militärsättningsförordningen, är emellertid staten skyldig att i viss utsträckning utge ersättning jämte den vållande. Reglerna om regress blir därför beträffande personskada av stor betydelse för den värnpliktiges ersättningskyldighet.

Vad som utgivits i ersättning enligt militärsättningsförordningen må, enligt 16 § andra stycket i förordningen enligt dess lydelse fr. o. m. den 1 januari 1955, riks-försäkringsanstalten för statsverkets räkning återkräva av den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet vållat skadan eller, där denna uppkommit i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon, enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är vållande till skadan eller ej. En motsvarande bestämmelse finnes i 51 § lagen om yrkesskadeförsäkring.

I *propositionen nr 60 till årets riksdag*, varigenom förslag till lag om yrkesskadeförsäkring förelades riksdagen, framhöll *föredragande departementschefen, statsrådet Sträng*, i fråga om regressrättens utformning, att arbete f. n. påginge för en reformering av skadeståndsrätten och anförde bl. a. följande:

Förhållandet mellan skadestånd och försäkring är en mycket omdiskuterad och invecklad fråga, som torde komma att upptagas till behandling under arbetet på en reformering av skadeståndsrätten. Under sådana omständigheter är det angeläget att på det begränsade område, det nu gäller,

undvika sådana lösningar, som kan verka prejudicerande. Ur denna synpunkt kan det ifrågasättas, om inte de nuvarande bestämmelserna i olycksfallsförsäkringslagen om skadestånd och regress borde överföras till den nya lagen utan någon ändring i sak. Det skulle emellertid betyda, att olika regler i dessa avseenden komme att gälla inom yrkesskadeförsäkringen och sjukförsäkringen, vilket knappast kan anses rationellt sedan de båda försäkringarna samordnats. Jag kommer därför att i det följande föreslå en för den samordnade försäkringen enhetlig reglering av hithörande frågor. Innan jag lämnar en redogörelse för de lösningar, jag stannat för, vill jag emellertid starkt betona, att de är avsedda som ett provisorium i avbidan på det resultat, vartill utredningen rörande skadeståndsrättens framtida gestaltning kan komma, och att de därför inte i något avseende bör anses som bindande för reformarbetet inom skadeståndsrätten.

Efter att ha övervägt olika lösningar har jag i nuvarande läge stannat för att föreslå regressrätt mot envar, som uppsåtligen eller av grov vårdslöshet orsakat skadan eller — när skadan uppkommit vid trafik med motorfordon som avses i trafikförsäkringslagen — enligt lag är skadeståndsskyldig oavsett om han vållat skadan eller ej. Departementsförslaget har utformats i enlighet härmed.

Andra lagutskottet hade i sina utlåtanden till årets riksdag nr 22 beträffande yrkesskadeförsäkring och nr 35 beträffande militärsättningsförordningen icke någon erinran mot vad departementschefen sålunda föreslagit. *Riksdagen* godtog de i propositionen framlagda förslagen.

För vissa grupper av olycksfall ges i särskilda lagar en reglering av statens rätt att av den skadevällande återkräva vad staten i första hand utgivit till den skadade samt av den skadevällandes skyldighet att eljest gälda skada eller kostnad som tillskyndats kronan eller annan.

I en kungl. förordning den 3 maj 1946 med vissa bestämmelser rörande skadeståndsskyldigheten för förare av motordrivet fordon, som tillhör eller nyttjas av staten, stadgas sålunda att staten för skada i följd av trafik med staten tillhörigt motordrivet fordon må av fordonets förare utkräva ersättning endast om föraren under färden gjort sig skyldig till brott mot 1 § andra stycket eller 4 § lagen den 28 september 1951 om straff för vissa trafikbrott, d. v. s. om han gjort sig skyldig till grov vårdslöshet i trafik eller rattfylleri, eller vidare om han orsakat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet eller brukat fordonet utan lov.

Enligt 7 § lagen den 30 juni 1948 angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m. gäller följande. Har krigsman, som under utövande av befäl å krigsmaktens fartyg är ansvarig för dess säkerhet, vid fartygets manövrering eller navigering begått förseelse, för vilken han ej finnes förskylla svårare straff än disciplinstraff eller böter, vare han icke skyldig att gälda skada eller kostnad, som genom förseelsen tillskyndats kronan eller annan.

Vad sålunda enligt lagen den 30 juni 1948 stadgats skall, enligt lagen den 7 mars 1929 om befrielse i visst fall för befälhavare eller förare å luftfartyg, hörande till krigsmakten, från skyldighet att gälda skadestånd, gälla jämväl beträffande krigsman, vilken under utövande av befäl å luftfartyg, hörande till krigsmakten, eller såsom förare å sådant fartyg är ansvarig för dess säkerhet.

I den mån särskilda regler ej givits för regressen torde gälla, att den som utan eget vållande svarar för annans vållande äger att av denne återkräva vad han utgivit.

Reformarbete på skadeståndsrättens område.

Enligt ett av justitieministrarna i Sverige, Danmark och Norge vid sammankomst i Oslo i november 1946 godkänt program för det nordiska lagstiftningsarbetet skall till nordiskt samarbete upptagas frågor angående skadestånd utanför kontraktsförhållanden samt statens och kommunernas skadeståndsansvar för sina tjänstemäns handlingar. För att åstadkomma en översikt över lagstiftningsuppgiften har i Danmark, Norge och Sverige förordnats särskilda utredningsmän — i Sverige genom Kungl. Maj:ts förordnande den 10 januari 1947 numera professorn vid Uppsala universitet Ivar Strahl — att i samråd verkställa en *förberedande utredning* angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Utredningsmännen har var för sig avgivit betänkande i ämnet, Strahl den 31 maj 1950 (SOU 1950:16). I enlighet med förslag varom utredningsmännen enats tillsattes, såvitt avser Sverige, efter kungligt bemyndigande den 23 maj 1952 dels den s. k. *bilskadeutredningen* för att verkställa utredning rörande revision av lagstiftningen om ersättning för skada till följd av bruk av motorfordon och dels *kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar*.

I gemensamma direktiv för nämnda båda utredningar anförde *statsrådet Zetterberg* till statsrådsprotokollet den 23 maj 1952 bl. a., att reformarbetet på skadeståndsrättens område borde fullföljas i nordiskt samarbete, och hänvisade beträffande utredningsarbetets bedrivande till utredningsmännens rekommendationer. Beträffande det fortsatta arbetet på skadeståndsrättens område hade utredningsmännen uttalat, att arbetet på en allmän lag om skadestånd utanför kontraktsförhållanden borde upptagas så snart förslag till lag om ersättning för skada orsakad av motorfordon föreläge, oavsett om den kommitté, som utredde frågan om stats och kommuns ansvar, avslutat sitt arbete eller icke. Beträffande de redan tillsatta kommittéerna uttalade statsrådet Zetterberg, att det icke syntes lämpligt att binda utredningsarbetet vid några i förväg uppdragna riktlinjer.

De för den *förberedande utredningen tillsatta utredningsmännen* anförde i avgivna rekommendationer bl. a., att reglerna om stats och kommuns an-

svar nödvändigtvis påverkades av statens och kommunernas särskilda ställning, om än reglernas funktioner åtminstone delvis liknade den allmänna skadeståndsrättens. Den kommitté, som behandlade det allmännas ansvar, komme, framhöll utredningsmännen, att kunna hänskjuta lösningen av en rad problem till den senare allmänna skadeståndslagen. Det torde enligt utredningsmännen vara naturligt att i samband med det allmännas ersättningsansvar behandla frågan om stats och kommuns rätt till ersättning av personer i det allmännas tjänst liksom av andra. Det kunde därvid komma i fråga att införa särskilda begränsningar av det allmännas rätt till ersättning av dem som skadade stats eller kommuns egendom eller av det allmännas rätt till regress mot person som genom sitt beteende ådragit det allmänna ersättningsskyldighet. Både i dessa avseenden och i andra kunde försäkringstanken visa sig användbar.

Professor Strahl har i betänkandet utvecklat de tankegångar som ligger till grund för de givna rekommendationerna. Han anför därvid bl. a., att det bör sörjas för att alla som lider kroppsskada erhåller ersättning efter någorlunda tillfredsställande måttstock. För detta ändamål är emellertid enligt *Strahl* skadeståndsrätten icke lämplig, ty möjligheterna att ålägga skadeståndsskyldighet är begränsade av att hänsyn måste tagas till dem som skall bekosta skadeståndet, och möjligheterna att utfå skadestånd är begränsade genom att den skadeståndsskyldige ofta saknar medel som är åtkomliga för uttagande av skadeståndet. Att genom försäkring bereda tillfredsställande ersättning för personskada vore lättare, emedan kostnaderna då komme att slås ut på en större krets. Ett medel att mobilisera alla tillgängliga resurser vore att avskära de till ersättning från försäkringen berättigade från rätt att utöver ersättningen utfå skadestånd. Ett fullständigt genomförande av systemet skulle innebära, att över huvud ingen behövde utge skadestånd till annan för personskada. Anledning kunde dock finnas att göra praktiskt mindre betydande undantag från regeln, exempelvis att den som uppsåtligen skadade annan hade att ersätta skadan. I princip skulle emellertid skadeståndsanspråk icke kunna göras gällande annat än i form av regress från försäkringen. Härigenom skulle olycksfallsförsäkringen fylla funktionen att vara även en försäkring mot risken att ådraga sig skadeståndsskyldighet.

I samband med frågor om stats och kommuns ansvar borde, anför *Strahl* vidare, lämpligen kunna övervägas, huruvida icke staten i egenskap av självförsäkrare med avseende å sin egendom borde få vidkännas samma eller liknande begränsningar i sin skadeståndsrätt som de vilka en försäkringsgivare, hos vilken tecknats saktförsäkring, är underkastad med avseende å sin regressrätt mot den skadeståndsskyldige. Statens egna tillhörigheter kunde nämligen anses såsom försäkrade på grund av omfattningen av ägarens verksamhet eller, om man hellre ville se saken så, på grund av att skada å egendomen slogs ut på det stora antalet skattedragare. Samma tanke

kunde emellertid, fortsätter Strahl, tillämpas även på skador som stats eller kommuns verksamhet orsakade. Stat och kommun kunde anses vara försäkrade mot risken att ådraga sig skadeståndsskyldighet liksom mot skador på sin egendom. Enligt detta betraktelsesätt vore de självförsäkrade även under formen av ansvarighetsförsäkring. Om stats och kommuns ansvar utsträcktes så att det i allmänhet omfattade skada som deras befattningshavare vållade i tjänsten, skulle detta betraktelsesätt erbjuda en metod att komma till rätta med frågan, huru man skulle kunna i rimlig omfattning skydda den hos stat eller kommun anställda personalen mot risken att genom oakt-samhet i sin tjänsteutövning ådraga sig skadeståndsskyldighet. Denna risk vore, framhåller Strahl, för åtskilliga befattningshavare betydande. Tjänstens beskaffenhet vore icke sällan sådan, att en tillfällig ouppmärksamhet, som en eller annan gång måste förekomma även hos den mest plikttrogne, under olyckliga omständigheter kunde orsaka skada till belopp som betydde ekonomisk ruin för den vållande. Om nu emellertid fallet betraktades som om försäkring föreläge och om vidare den skadeståndsberättigade hänvisades att, såsom han ändock i regel gör, hålla sig uteslutande till befattningshavarens principal, nämligen staten eller kommunen, kunde skadeståndsskyldighet icke utkrävas av befattningshavaren annorledes än genom regress av staten eller kommunen, och denna regressrätt kunde underkastas de begräsningar som försäkringsgivares regressrätt i allmänhet anses böra vara underkastad. Den anställdes skadeståndsskyldighet skulle alltså kunna inskränkas ungefärligen till den omfattning som framgår av 25 § försäkringsavtalslagen enligt dess nuvarande lydelse eller de motsvarande bestämmelser som kunde sättas i dess ställe.

Utskottet.

Arbetarskyddslagstiftningen äger endast i viss begränsad omfattning tillämpning å arbete som utföres av värnpliktig. Vid tillkomsten av gällande arbetarskyddslag den 3 januari 1949 rådde allmän enighet om att lagen icke lämpligen kunde utsträckas att gälla även den egentliga militära verksamheten. De skäl som därvid anfördes äger enligt utskottets mening alltjämt tillämplighet. Arbetarskyddslagstiftningens bestämmelser om åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall ersättes på det militära området av olika säkerhetsföreskrifter, och det ankommer främst på befälet att övervaka att dessa efterlevs. Det är givetvis av största vikt, att skyddet av den värnpliktiges personliga säkerhet icke eftersättes. Utskottet förutsätter, att en fortlöpande uppmärksamhet ägnas åt de viktiga frågor som äger samband härmed.

I fråga om ekonomisk gottgörelse till skadad värnpliktig är i första hand militärsättningsförordningens bestämmelser om ersättning av statsmedel i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring av betydelse. Enligt dessa bestämmelser tillförsäkras den värnpliktige vid olycksfall och sjukdom ersättning för läkarvård och läkemedel samt särskilda hjälpmedel m. m., ävensom sjukpenning och livränta. Ersättning utgår oavsett om vårdslöshet ligger viss person till last och även då den skadade själv, t. o. m. genom grov vårdslöshet, förorsakat att skadan inträffat.

De belopp, varmed ersättning sålunda kan utgå till de värnpliktiga, har vid flera tillfällen under senare år väsentligt höjts. Särskilt genom tillkomsten av militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 genomfördes i olika avseenden betydelsefulla förbättringar. Så t. ex. gjordes livräntan, som tidigare beräknats på grundval av en antagen årsförtjänst av i allmänhet 1 764 kronor, beroende av den skadades civila sysselsättning och arbetsinkomst. Genom militärsättningsförordningen erhåller den värnpliktige minst samma ekonomiska skydd som en arbetstagare enligt lagstiftningen om försäkring för olycksfall i arbete. I ett viktigt avseende bereder militärsättningsförordningen väsentligt starkare skydd än olycksfallsförsäkringslagen. Vid förordningens genomförande stadgades nämligen, att den till grund för livräntan liggande årliga arbetsinkomsten icke skulle beräknas till lägre belopp än 3 600 kronor, medan motsvarande belopp enligt 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete var 900 kronor. Sedan vid årets riksdag under vårsessionen antagits dels förordning om ändring i militärsättningsförordningen och dels lag om yrkesskadeförsäkring m. m. utgör nämnda minimibelopp fr. o. m. den 1 januari 1955 5 000 kronor enligt militärsättningsförordningen och 1 200 kronor enligt yrkesskadeförsäkringslagen. Som exempel å de ersättningar som fr. o. m. nästa år skall utgå enligt militärsättningsförordningen kan nämnas, att vid en årsinkomst av 7 200 kronor livräntan vid fullständig arbetsoförmåga utgör 6 600 kronor om året. Vid en årsinkomst av 10 800 kronor är motsvarande livränta 9 075 kronor.

Genom de vid årets riksdag genomförda förbättringarna i militärsättningsförordningen har också i högre grad än tidigare beaktats den av motionärerna särskilt framhållna synpunkten, att en kanske livsvarig livränta icke bör fastställas efter den värnpliktiges inkomstförhållanden vid olyckstillfället, därest han då till följd av sin ungdom icke uppnått full lön i sin civila sysselsättning. Fr. o. m. den 1 januari 1955 gäller sålunda, att därest den värnpliktige vid tiden för skadans inträffande ej uppnått 25 års ålder, skall hans sannolika inkomst vid denna ålder läggas till grund för bestämmande av livränta till honom för tid därefter. På motsvarande sätt beräknas hans livränta för tiden från 21 till 25 års ålder och från 18 till 21 års ålder efter hans sannolika inkomst vid 21 resp. 18 års ålder.

Genom de sålunda berörda reglerna i militärsättningsförordningen beredes enligt utskottets mening ett med hänsyn till den socialförsäkrings-

standard som våra resurser kan anses medge tillfredsställande skydd för den värnpliktige i det avseende varom nu är fråga.

Ett särskilt problem utgör emellertid här frågan om de livräntor, som utgår enligt äldre, oförmånligare bestämmelser. Utskottet förutsätter, att denna fråga kommer att upptagas till behandling i samband med den förestående omprövningen av sådana äldre livräntor som utgår i anledning av olycksfall i arbete.

Såväl beträffande olycksfall under militärtjänstgöring som beträffande olycksfall i arbete gäller, att den skadade i vissa fall enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler kan vara berättigad till högre ersättning än som kan utgå enligt militärsättningsförordningens resp. yrkesskadeförsäkringslagens bestämmelser. I ovannämnda exempel, där den värnpliktige antogs ha en arbetsinkomst av 7 200 resp. 10 800 kronor, erhåller han sålunda icke ersättning enligt militärsättningsförordningens bestämmelser för ett inkomstbortfall om 600 resp. 1 725 kronor men kan vara berättigad till ersättning härför enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler. Särskilt i högre inkomstlägen kan sådan enligt militärsättningsförordningen icke ersättningsgill skada bli betydande. Ej heller utgår enligt militärsättningsförordningen ersättning för ideell skada, såsom sveda och värk. Vid vissa typer av olycksfall, t. ex. de som orsakas genom trafik med motordrivet fordon, är staten jämväl i nu nämnda hänseenden enligt särskilda bestämmelser i allmänhet skyldig att utgiva ersättning till skadad värnpliktig. I andra fall kan staten bli skyldig att utge ersättning enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser. Enligt praxis gäller sålunda, att om skadan vållats av annan person i befälsställning skall staten jämte den vållande svara för full ersättning. Har skadan däremot vållats av menig värnpliktig blir denne i allmänhet ensam skadeståndsskyldig, och statens ansvar är då begränsat till vad som utgår enligt militärsättningsförordningen. I dessa fall kan den skadades rätt till ersättning utöver militärsättningsförordningen bli utan värde, nämligen om den skadevållande icke har ekonomiska möjligheter att betala ådömt skadestånd. Här föreligger enligt utskottets mening skäl att överväga en ändring. Det bör emellertid framhållas, att en eventuell ändring kräver hänsynstagande till det samband som råder mellan statens skadeståndsansvar gentemot de värnpliktiga samt skadeståndsregler på andra områden, såsom beträffande statens ansvarighet mot tredje man i anledning av värnpliktigs vållande och beträffande arbetsgivaransvaret i allmänhet.

I motionerna beröres slutligen de risker den värnpliktige löper att under militärtjänstgöringen ådraga sig skyldighet att utgiva ersättning till annan.

Den värnpliktige kan sålunda bli skadeståndsskyldig mot staten, om han skadar militär materiel. Han blir vidare skadeståndsskyldig mot enskild person, om han vållar denne skada.

Beträffande fall, då värnpliktig skadar militär materiel, har statsmak-

terna i viss utsträckning efter prövning i de enskilda fallen efterskänkt statens ersättningsanspråk. Vad åter beträffar fall, då värnpliktig skadar annan person, är att märka att den skadevållandes betalningsskyldighet i praktiken väsentligt begränsas till följd av reglerna om statens ansvarighet. Staten är ju enligt regler för vilka ovan redogjorts skyldig att i vidsträckt omfattning i första hand svara för ersättning till den skadelidande. Staten har visserligen rätt att av den skadevållande värnpliktige återkräva sålunda utgiven ersättning, men denna rätt är avsevärt begränsad. Viktigast är för den värnpliktige i detta hänseende de regler om regressrätt som ges i militärsättningsförordningen. Fr. o. m. den 1 januari 1955 skall enligt beslut vid riksdagens vårsession detta år gälla, att riksförsäkringsanstalten må av den skadevållande återkräva vad staten utgivit i ersättning till den skadade enligt militärsättningsförordningen endast om den skadevållande orsakat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Även beträffande det skadestånd staten kan få betala i egenskap av nyttjare eller ägare till militära motorfordon gäller liknande inskränkningar i de möjligheter staten har att av den vållande återkräva vad som utgivits av statsmedel.

I allmänhet kommer till följd av reglerna om statens ansvarighet och om begränsningarna i statens regressrätt åtminstone den ojämförligt största delen av den ersättning som utgår till den skadade att stanna på staten. Den skadevållande värnpliktige blir i motsvarande mån fri från ersättningskyldighet. I en del fall kan emellertid ersättningskyldigheten vid såväl sakskada som personskada bli betungande för den värnpliktige, och särskilt om ansvaret beror av en tillfällig ouppmärksamhet eller vårdslösheten varit ringa kan detta te sig ohilligt. Det förtjänar därför övervägas, om icke en begränsning av den ersättningskyldighet, som kan åvila en värnpliktig, kunde införas.

Utskottet anser sålunda, att möjligheterna bör övervägas att å ena sidan vidga området för statens skadeståndsansvar gentemot värnpliktig och å andra sidan inskränka värnpliktigs ersättningskyldighet vid vållande av skada å sak eller person. För ett sådant övervägande kräves en ingående utredning, och utskottet är icke berett att nu taga ställning till på vilket sätt eller i vilken omfattning ändringar kan genomföras.

Sedan några år tillbaka pågår i nordiskt samarbete ett vittsyftande utredningsarbete på skadeståndsrättens område. F. n. arbetar kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar med sådana frågeställningar som de av utskottet berörda. Enligt vad utskottet erfarit kommer kommittén att till övervägande upptaga också frågor om ändrade skadeståndsrättsliga regler på det militära området. Vid sådant förhållande anser utskottet icke lämpligt att begära en särskild utredning beträffande sistnämnda frågor.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I: 152 och II: 448, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 november 1954.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Norman, Sunne, fru Svenson*, herrar
Axel E. Svensson, Huss, fru Carlqvist, herrar Grönkvist och Magnusson;

från a n d r a kammaren: herr Jacobsson i Igelsbo, fru Johansson i Norr-
köping, fru Västberg, herrar Hagård, Andersson i Alfredshem, fröken Höjer,
herrar Ericsson i Näs och Fredriksson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
